

УДК 336.7

Н. В. Зачосова,

викладач, заступник завідувача кафедри фінансів та кредиту, Східноєвропейський університет економіки та менеджменту

ЕТАПИ РОЗРОБКИ МЕТОДИКИ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КОМПАНІЇ З УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ

Анотація. У статті розкрито основи процесу проведення оцінки рівня економічної безпеки компанії з управління активами (КУА), виконано розробку методологічного інструментарію оцінки стану економічної безпеки. Детально описано етапи розробки методики оцінки рівня економічної безпеки та конкретизовано дії суб'єктів проведення процедури такого оцінювання на кожному окремому етапі.

Abstract. The article explores the foundations of the process of the economic security level of the asset management company (AMC) assessing, develops a methodological tool of AMC economic security assessment. The author detailed stages of design the assessing of the economic security level and specified the actions that subjects of this evaluation procedure at each separate stage must do.

Ключові слова: компанія з управління активами, рівень економічної безпеки, суб'єкти оцінки, етапи оцінки, показники, скоринг.

Keywords: asset management company, level of economic security, subjects of the evaluation, evaluation stage, index, scoring.

Вступ. Оцінка рівня економічної безпеки (ЕБ) компанії з управління активами (КУА) – це процедура визначення міри її захищеності від можливості настання та розвитку несприятливих тенденцій її діяльності, формування висновку про силу впливу на функціональні процеси компанії зовнішніх і внутрішніх негативних факторів, та ступінь її спроможності до компенсації наслідків реалізації ймовірних і дійсних небезпек та загроз.

Аналіз методик оцінки рівня економічної безпеки різних суб'єктів господарювання [1-10], описаних у працях таких вчених та дослідників, як Бендіков М.А. [1], Евдокімов Ф.І. [2], Камишнікова Е.В. [3], Васильченко З.М., Васильченко І.П. [4], Різник Н. С., Воробйова І. А. [5], Максак Ю.О. [8], Руденко І.В. [9], Коваленко В.В. [10] демонструють їх непридатність для використання у процесі визначення стану економічної безпеки КУА без проведення попередньої їх адаптації до специфіки діяльності таких компаній і свідчить про наявність наукової проблеми та лише початковий ступінь її вивченості. Насправді дієвою та придатною для практичного застосування інвестиційними компаніями та їх фондами зможе бути лише методика, розроблена спеціально для КУА, з урахуванням їх функціональних особливостей, мети створення, конкретного переліку загроз, що їм притаманні, та ризиків, що їм характерні, у створенні якої і полягає актуальність тієї частини проблеми, якій присвячена дана стаття.

Постановка задачі. Метою статті є поетапна розробка методики оцінки рівня економічної безпеки компанії з управління активами. Методами наукового дослідження, що були використані при її написанні, стали: аналіз – застосовувався для проведення порівняння методик оцінки стану економічної безпеки різних суб'єктів господарської діяльності; узагальнення та систематизація – при створенні формуляру оцінки рівня економічної безпеки КУА та схематизації процесів оцінки рівня економічної безпеки та формування етапів його розробки.

Результати. Створення методики оцінки рівня економічної безпеки КУА необхідно починати з відповіді на ряд простих, але критично важливих питань: хто проводитиме оцінку рівня економічної безпеки?, як саме буде проводитись оцінка рівня економічної безпеки?, що стане об'єктом проведення процедури оцінки (які структурні складові потребують особливої уваги)?. На рисунку 1 запропоновано схематичне зображення процесу проведення оцінки рівня економічної безпеки КУА, продемонстровано складові елементи методики оцінки рівня економічної безпеки компанії з управління активами.

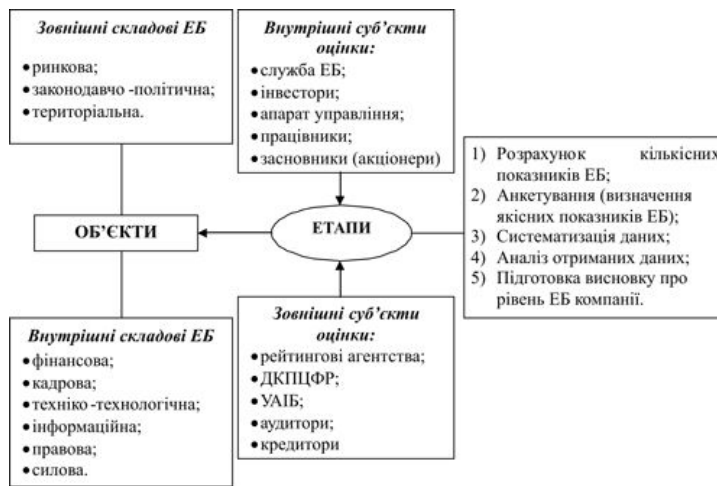

Рис. 1. Схематичне зображення методики оцінки рівня економічної безпеки

Складено особисто автором

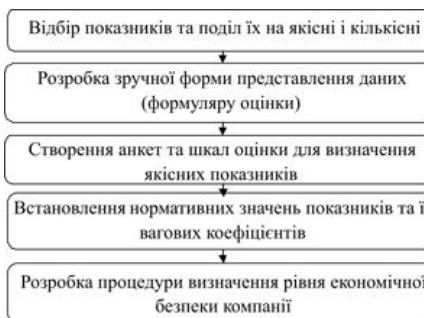

Рис. 2. Етапи розробки методики оцінки рівня економічної безпеки

Складено особисто автором

Власне процес розробки методики оцінки рівня економічної безпеки, на нашу думку, повинен містити такі етапи (рис. 2).

На першому етапі проводиться відбір показників для оцінки економічної безпеки КУА за кожною її структурною складовою, тобто формується перелік показників фінансової, кадрової, правової, силової, інформаційної, техніко-технологічної, ринкової, законодавчо-політичної, територіальної безпеки та здійснюється їх поділ на якісні і кількісні.

Систематизувавши показники, що характеризують структурні складові економічної безпеки КУА у процесі проведення наукового дослідження, нами було відібрано з них ряд найбільш інформативних, а також запропоновано кілька додаткових індикаторів. Кількість отриманих показників у розрізі кількісної та якісної груп внесено до таблиці 1.

Таблиця 1. Чисельність кількісних і якісних показників оцінки складових економічної безпеки КУА

Складова економічної безпеки	Кількісні показники	Якісні показники
Фінансова безпека	39	1
Кадрова безпека	14	7
Правова безпека	9	1
Силова безпека	4	5
Техніко-технологічна безпека	6	2
Інформаційна безпека	5	2
Ринкова безпека	2	4
Територіальна безпека	2	2
Законодавчо-політична безпека	1	2
Всього	82	26

Складено особисто автором

Наступним кроком створення методики оцінки рівня економічної безпеки компанії з управління активами є розробка зручної форми представлення даних (формуляру оцінки). Пропонуємо заносити отримані у процесі проведення розрахунків та анкетування дані у таблицю, аналогічну до таблиці 2.

Кількість рядків, стовпців або їх наповнення може змінюватись в залежності від побажань компанії.

Таблиця 2. Формуляр оцінки рівня економічної безпеки КУА

Показник	Значення показника		Нормативне значення	Ваговий коефіцієнт (Нормативний бал)	Одержаний бал		Відхилення	Висновок
	Поточний період	Минулий період			Поточний період	Минулий період		
...
...

Складено особисто автором

Заповнення даної таблиці повинно виконуватись наступним чином: у колонку «Показник» записуються відібрані показники, у колонці «Значення показника» зазначаються результати проведених розрахунків за два періоди діяльності компанії (кількість періодів може бути більшою, але не меншою, бо у такому випадку втрачається можливість порівняння даних). У колонці «Нормативне значення» вказується величина або характеристика (для якісних показників), що може вважатися нормою для даного індикатора. Колонка «Ваговий коефіцієнт (Нормативний бал)» слугує для ранжування показників економічної безпеки в залежності від їх важливості та інформаційної значимості для процесу нормального функціонування компанії. При визначенні вагових коефіцієнтів для кожного значення при підрахуванні кінцевого показника пропонуємо брати до уваги: по-перше, інформативність показників та здатність впливу КУА на їх значення; по-друге, компенсаційність того чи іншого показника, тобто можливість виникнення ситуації, за якої погіршення (зменшення) будь-якого з показників на довільну величину, може бути компенсовано покращенням (збільшенням) інших показників [4]. Тобто, радимо показникам, негативні зміни яких компенсуються позитивними змінами інших індикаторів, присвоювати менший ваговий коефіцієнт і виділяти для їх оцінки меншу кількість балів.

Колонка «Одержаний бал» є розрахунковою, та вираховується шляхом складання пропорції:

$$\text{Одержаний бал} = \frac{\text{Значення показника} \times \text{Ваговий коефіцієнт}}{\text{Нормативне значення}} \quad (1)$$

Крім того, при заповненні даної колонки необхідно враховувати той факт, що відхилення отриманого значення від нормативу може бути позитивним як при відхиленні у сторону зменшення, так і при відхиленні у сторону збільшення (в залежності від характеру показника, його особливостей, методики розрахунку і т.д.). Отже, спеціаліст з економічної безпеки, завданням якого стане аналіз даних та їх систематизація і занесення у запропоновану форму, повинен буде визначати, якою є динаміка відхилення показника від нормативу – такою, що зміцнюватиме економічну безпеку КУА, чи навпаки, сигналізуватиме про загрозу для діяльності компанії. Вважаємо, що процедуру розрахунку «Одержаного балу» з огляду на це змінювати не варто, але отриману величину необхідно вважати додатною, якщо відхилення від нормативу можна вважати позитивним, і навпаки, якщо таке відхилення є негативним, бальна оцінка повинна бути рівною 0.

Колонка «Відхилення» демонструє різницю між балами, одержаними у поточному і минулому періодах. У колонці «Висновок» зазначається коротке пояснення причини отримання конкретної величини або побажання щодо можливої зміни показника у майбутньому.

Наступний крок у процесі розробки методики оцінки рівня економічної безпеки КУА - створення анкет та шкали оцінювання для визначення якісних показників. Пропонуємо для зручності аналізу отримуваних даних створити єдиний опитувальний лист, на якому будуть зазначатися усі якісні показники, визначення яких потребує експертної оцінки певної заданої характеристики за запропонованою у такому листі шкалою. Оскільки індикатори, які необхідно оцінити, належать до різних структурних елементів економічної безпеки і є дуже різними за своєю природою, їх визначення неможливо доручити одній особі. Кожен конкретний показник повинен оцінювати експерт у тій області, до якої даний коефіцієнт належить, а деякі з них взагалі передбачають проведення анкетування серед персоналу компанії із подальшим експертним визначенням результатів такого анкетування та їх трансформації у оцінку рейтингової шкали.

Інколи для того, аби оцінити той чи інший показник, недостатньо рішення одного спеціаліста, необхідно залучати додаткового експерта із числа персоналу або із зовнішнього середовища функціонування компанії. Керівництво компанії з управління активами прийматиме рішення про те, хто саме визначатиме якісні показники її діяльності з огляду на особливості організаційної структури, досвід та кваліфікацію окремих працівників.

Варто детальніше зупинитися на анкетуванні або тестуванні персоналу. Ряд показників може бути коректно визначений лише шляхом опитування кадрового складу КУА, наприклад, рівень лояльності до інтересів компанії, рівень задоволеності умовами праці, наявності у колективі формального чи неформального лідера повинні визначати самі працівники. Найбільш доречно дізнаватися думку персоналу шляхом анонімного анкетування. Розробка таких анкет – завдання відділу кадрів та психолога (штатного або позаштатного). Показники, що мають на меті охарактеризувати рівень обізнаності працівників з посадовими інструкціями, з правилами трудового розпорядку та технікою безпеки можуть визначатися за допомогою тестування або проведення атестації. Розробку тестів або атестаційних завдань доречно доручати фахівцям з техніки безпеки та спеціалістам відділу кадрів. Крім того, саме вони повинні оцінювати згадані індикатори на основі отриманих від проведених заходів даних.

Відповідальність за проведення анкетувань, опитувань, атестацій, систематизацію та подання їх результатів у належній формі до служби економічної безпеки доцільно покласти на начальника відділу кадрів.

Деталізацію проведення процедур анкетування та тестування (атестації) показано на рис. 3.

Рис. 3. Процедура проведення анкетування, тестування, атестації

Складено особисто автором

При розробці анкет або опитувальних листів радимо використовувати збалансовані шкали, тобто при постановці питання подавати рівну кількість пунктів відповідей з позитивним та негативним ставленням респондента. Якби пропонувалося більше позитивних, ніж негативних пунктів, то існувала б тенденція до більшої загальної кількості позитивних відповідей, ніж у іншому випадку. І хоча спеціалісти надають перевагу наявності більшої кількості відповідей [11, С.90], для даної методики ми пропонуємо застосовувати шкалу з одним позитивним, одним нормативним (середнім) і одним негативним формулюванням відповіді, або взагалі двома варіантами – так чи ні, оскільки процедура оцінки рівня економічної безпеки є досить непростою, і не варто додатково її ускладнювати великою кількістю

варіантів відповідей, які потім доведеться систематизувати, аналізувати та оцінювати, витрачаючи додаткові часові та інтелектуальні та фінансові ресурси.

Інтелектуальний рівень персоналу можна виміряти, застосовуючи тестування на рівень IQ, методику якого можна знайти у ряді авторитетних наукових джерел [12,13].

Розглянемо процедуру встановлення нормативних значень показників та їх вагових коефіцієнтів.

В залежності від специфіки діяльності суб'єкта господарювання, тому чи іншому структурному елементу економічної безпеки може надаватися більше або менше значення для гарантування відповідного її рівня. Вважаємо, що за рівнем значимості, елементи економічної безпеки КУА доцільно ранжувати так: найбільше уваги приділяти забезпеченню фінансової безпеки, оскільки інтереси компаній з управління активами, їх мета та поле діяльності знаходяться саме у царині фінансового сектору економіки; другим за значенням вважати сегмент кадрової безпеки, так як особливості вияву характеру та модель поведінки людини на відміну від решти неживих елементів господарської системи передбачити неможливо, а тому вони потребують пильної уваги з боку спеціалістів служби економічної безпеки.

Функціонування КУА передбачає: проходження процедури ліцензування, створення та юридичний супровід діяльності пайових та корпоративних фондів, узаконення стосунків з клієнтами, зберігачем, реєстратором, торговцями цінними паперами, фондовими біржами, саморегульованими організаціями та державними установами. Тому рекомендуємо пильно слідкувати за рівнем правової безпеки.

Загрози рейдерських атак, велика кількість високотехнологічного обладнання для проведення операцій біржової торгівлі, високий рівень заробітної плати керівного персоналу компаній з управління активами у поєднанні з їх малобюджетними (у порівнянні з банками) системами безпеки, робить їх вразливими для силового вторгнення і потребує надання особливий значущості елементу силової безпеки.

Діяльність з управління активами, торгівля на фондовому ринку, керування інвестиційним портфелем потребують великого обсягу достовірних інформаційних ресурсів та постійного доступу до засобів зв'язку, мережі Інтернет і інших сучасних технологій, отже, техніко-технологічна та інформаційна безпека мають бути на високому рівні. Ринкова, територіальна та законодавчо-політична безпека також повинні враховуватись КУА, проте їх бальна вага у порівнянні з перерахованими сегментами, на нашу думку, може бути меншою.

Відповідно до того, яке значення надається аналітиками тому чи іншому елементу економічної безпеки, кількість показників, що його характеризуватиме, також буде різною (таблиця 3).

Таблиця 3. Кількість показників за структурними складовими економічної безпеки

Складова економічної безпеки	Кількість показників	Вага складової у підсумковому показнику, %
Фінансова безпека	40	37,04
Кадрова безпека	21	19,44
Правова безпека	10	9,26
Силова безпека	9	8,33
Техніко-технологічна безпека	8	7,41
Інформаційна безпека	7	6,48
Ринкова безпека	6	5,56
Територіальна безпека	4	3,70
Законодавчо-політична безпека	3	2,78
Всього	108	100,0

Для визначення нормативних значень та ваги окремих коефіцієнтів в усіх елементах економічної безпеки КУА і кількості балів для оцінки даних показників, пропонуємо використати модель, що будуватиметься на основі скорингу – тобто методики, що передбачає надання кожному параметру, що характеризує підсумковий показник (у даному випадку параметри – це обрані нами коефіцієнти, а підсумковий показник – рівень економічної безпеки) певної кількості балів. Кінцевий індикатор визначатиметься сумою балів усіх показників, а власне рівень економічної безпеки КУА доцільно розраховувати як співвідношення підсумкового балу до нормативного балу та виражати у відсотках для більшої інформативності.

Останнім кроком у процесі створення методики оцінки рівня економічної безпеки компанії по управлінню активами повинна стати розробка власне процедури визначення рівня економічної безпеки КУА. Оцінку рівня економічної безпеки варто проводити у такій послідовності, як зображено на рис.1:

- 1) розрахунок кількісних показників економічної безпеки мінімум за два періоди діяльності КУА;
- 2) проведення відповідальними особами анкетування, тестування або атестації на основі заздалегідь розроблених анкет, опитувальних листів, тестових завдань чи атестаційних задач, визначення на їх основі якісних показників економічної безпеки;
- 3) систематизація даних - внесення даних до формуляру оцінки;
- 4) аналіз отриманих даних – розрахунок відхилень, порівняння одержаних значень з існуючими нормативами, показниками компаній-конкурентів, присвоєння коефіцієнтам бальної оцінки;
- 5) підготовка висновку про рівень економічної безпеки компанії – підрахунок підсумкового балу рівня економічної безпеки, пояснення керівництву компанії його значення шляхом формування експертного висновку та необхідних приміток.

Висновки. Наукова новизна, теоретична і практична значущість результатів дослідження полягає у ряді рекомендацій спеціалістам з економічної безпеки, чийм завданням стане вимірювання її рівня:

- 1) вважати рівень економічної безпеки компанії одним із індикаторів процесу її діяльності, а не надавати йому значення підсумкового показника оцінки її стану, оскільки підсумком діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта повинен бути факт виникнення прибутку або збитку, а показник економічної безпеки лише сигналізує про вірогідність їх отримання або втрати;
- 2) проводити не аналіз ризиків, що загрожують активами компанії, оскільки така процедура продемонструє рівень можливих небезпек для КУА, а аналіз стану ресурсів компанії з управління активами, тобто визначати рівень їх дійсного, фактичного захисту від різного роду загроз;
- 3) у процесі розробки методики оцінки рівня економічної безпеки КУА доцільно поєднувати трансформацію кількісної оцінки показників економічної безпеки у якісну з урахуванням суб'єктивних думок експертів і формування власної кількісної шкали з виділеними числовими інтервалами та присвоєнням ним якісних аналогів;
- 4) проводити оцінку рівня економічної безпеки рекомендуємо щорічно, після формування фінансової звітності, оскільки більшість кількісних показників, що застосовуються для визначення її стану розраховуються саме із використанням даних щорічної звітності КУА;
- 5) надавати керівництву звіт про рівень економічної безпеки компанії пропонуємо у формі розробленого нами бланку – формуляру оцінки, у якому передбачено місце і для внесення рекомендацій експертів;
- 6) формувати висновок про рівень економічної безпеки КУА на основі чітко визначеного переліку показників, надаючи їм, в залежності від відповідності

встановленим нормативам та із врахуванням значимості для нормальної діяльності компанії, бальної оцінки і подальшого розрахунку підсумкового індикатора шляхом знаходження їх суми;

7) при визначенні нормативу рівня економічної безпеки раціонально користуватись науково визнаними оптимальними значеннями показників, що застосовуються у процесі оцінювання (якщо такі нормативи існують), а у разі їх відсутності брати за основу такий рівень економічної безпеки, що у попередніх періодах гарантував КУА високий рівень рентабельності та фінансову стійкість.

Перспективи подальших досліджень у даному науковому напрямку полягають у формуванні точного переліку показників для оцінки кожного сегменту економічної безпеки та розробці структури системи оцінювання стану економічної безпеки компанії з управління активами із визначенням нормативних значень індикаторів та присвоєнням інтервалам їх значень конкретної кількості балів.

Список використаних джерел:

1. Бендиков М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития // Менеджмент в России и за рубежом. - 2000. - №2. // - [Електронний ресурс] - режим доступу до матеріалу - <http://www.dis.ru/library/manag/archive/2000/2/863.html>.
2. Евдокимов Ф.И. Факторы и методы оценки экономической безопасности предприятия // Праці першої міжнародної другої всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих вчених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємство, сталі економічне зростання». ДонНУ, 13-14 декабря 2001г. – Донецьк. – 2001 // - [Електронний ресурс] - режим доступу до матеріалу - <http://masters.donntu.edu.ua/2008/fem/mikhailov/lib/3.htm>
3. Камышникова Э.В. Формирование универсальной шкалы оценки уровня экономической безопасности предприятия // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі. Серія: економічні науки. – 2009. - №4. – 248 с. – С.76-81.
4. Васильченко З.М., Васильченко І.П. Теоретична концепція оцінки економічної безпеки банку // Банківська справа. - 2006. - №4. – С.36-45.
5. Різник Н. С., Воробійова І. А. Оцінка та шляхи забезпечення економічної безпеки банку // Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. - №5(20). – Луцьк, 2008. – 368 с. // - [Електронний ресурс] - режим доступу до матеріалу - http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/En/O_FN/2008_5_2/zbirnuk_O_FN_5_Ч_2_183.pdf
6. Різник Н. С. Теоретичні засади оцінки економічної безпеки банку // Вісник Харк. нац. техн. ун-ту сільського господарства: Економічні науки. – Харків: ХНТУСГ. - 2007. - №66. – 417с. – С. 118-123.
7. Оценка уровня экономической безопасности торгового предприятия // - [Електронний ресурс] - режим доступу до матеріалу - <http://www.safetyfactor.narod.ru/doc/evaluation.html>
8. Максак Ю.О. Дискусійні аспекти оцінки економічної безпеки підприємств // Вісник КТУ. – 2009. - №4. – С.169-173.
9. Руденко І.В. Харківський державний університет харчування та торгівлі. Діагностика економічної безпеки підприємства // - [Електронний ресурс] - режим доступу до матеріалу - <http://www.confcontact.com/2009new/8-rudenko.htm>
10. Коваленко В.В. Фінансова безпека у контексті стратегічного управління фінансовою стійкістю банківської системи // Вісник української академії банківської справи. – 2009. - № 1 (26). // - [Електронний ресурс] - режим доступу до матеріалу - http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUABS/texts/2009_1/26.3.04.pdf.
11. Брейс Айан. Анкетирование: разработка опросных листов, их роль и значение при проведении рыночных исследований / Пер. с англ. – Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2005. – 336 с.
12. Айзенк Г. Проверьте свои способности. — М. 1972. — 121 с.
13. Айзенк Г.Ю., Вильсон Г. Как измерить личность / Пер. с англ. А.Белопольский. - М.: ООО «Когито-Центр», 2000. - 283 с.: ил., табл. - Пер. изд.: Know Your Own Personality // Hans Eysenck, Glenn Wilson. - Penguin Books, [1976 ©1975].

Стаття надійшла до редакції 17.08.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"